

2.2 | Remények és gondok az olajpiacon – 1.4 | a világ kőolajellátásának legújabb problémái 1.2

Tárgyszavak: olajpiac; ellátás biztonsága; olajár; tartalék kapacitás; mélytengeri fúrás; az ellátás diverzifikálása.

Termelés, prognózisok

A világ kőolajtermelése jelenleg napi 76 M hordó (barrel), Irakon kívüli tartalékkapacitása 6 M hordó/nap, nagyrészt közel-keleti országokban, köztük 4 M hordó/nap Szaúd-Arábiában. A világ olajpiacának helyzete és kilátásai erősen függenek Szaúd-Arábia termelésétől és készletgazdálkodásától. Nagyrészt ennek az országnak a döntéshozói tudják – ha hajlandóak – szükség-helyzetben megelőzni olajszállítmányaikkal az energiaínséges országok gazdasági összeomlását.

A világ kőolajtermelési prognózisainak egy része úgy szól, hogy a csökkenés még a jelenlegi évtizedben megindul, más elemzések szerint ez csak a távoli jövőben várható. A különbség rendkívüli jelentőségét az adja, hogy négy-öt év nem elég sem ahhoz, hogy megoldódjon az olaj termelése nem hagyományos készletekből, sem alternatív energiák tömeges használatához.

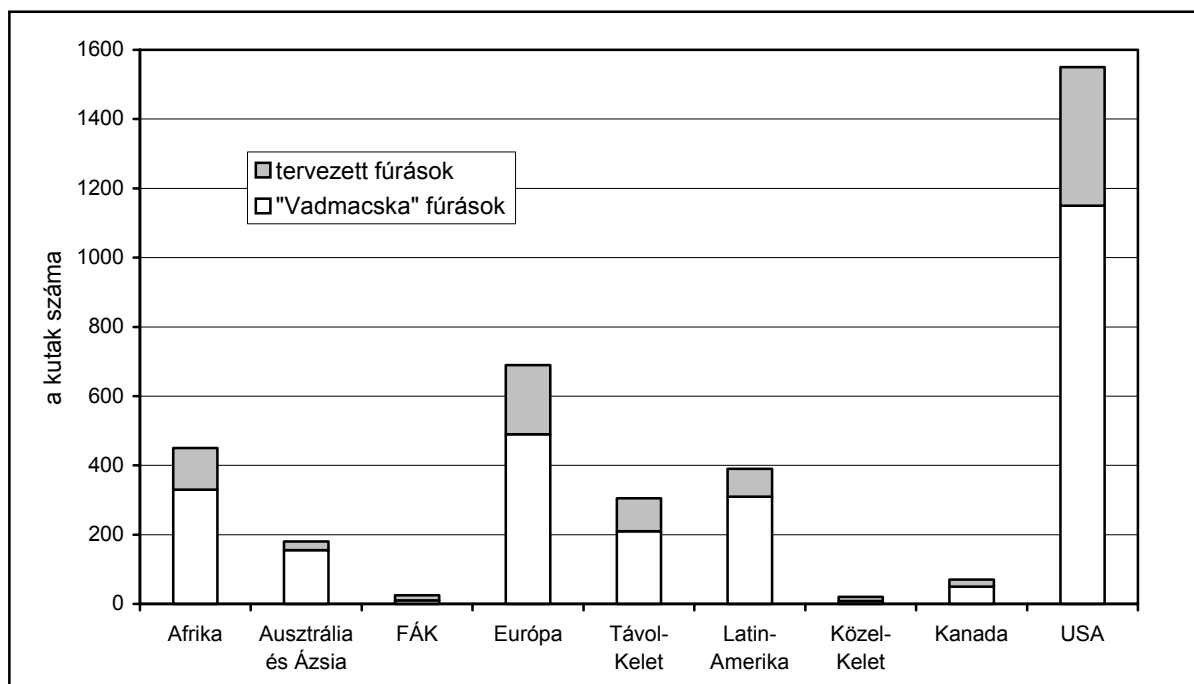
A tenger mélyének ígérete

Az első mélytengeri (azaz definíciószerűen 200 m vízmélység alatti) fúrást 1970-ben, Trinidadban végezték, ez volt egyszersmind az első tengerfenék alatti szénhidrogén-feltárás. „Ultramélyre”, azaz 500 m alá először az afrikai Gabon partjánál 1974-ben fúrt le a Shell kutatócsoportja. Ilyen mélységből 1976-ban már számottevő mennyiségben hoztak felszínre kőolajat Thaiföld közelében.

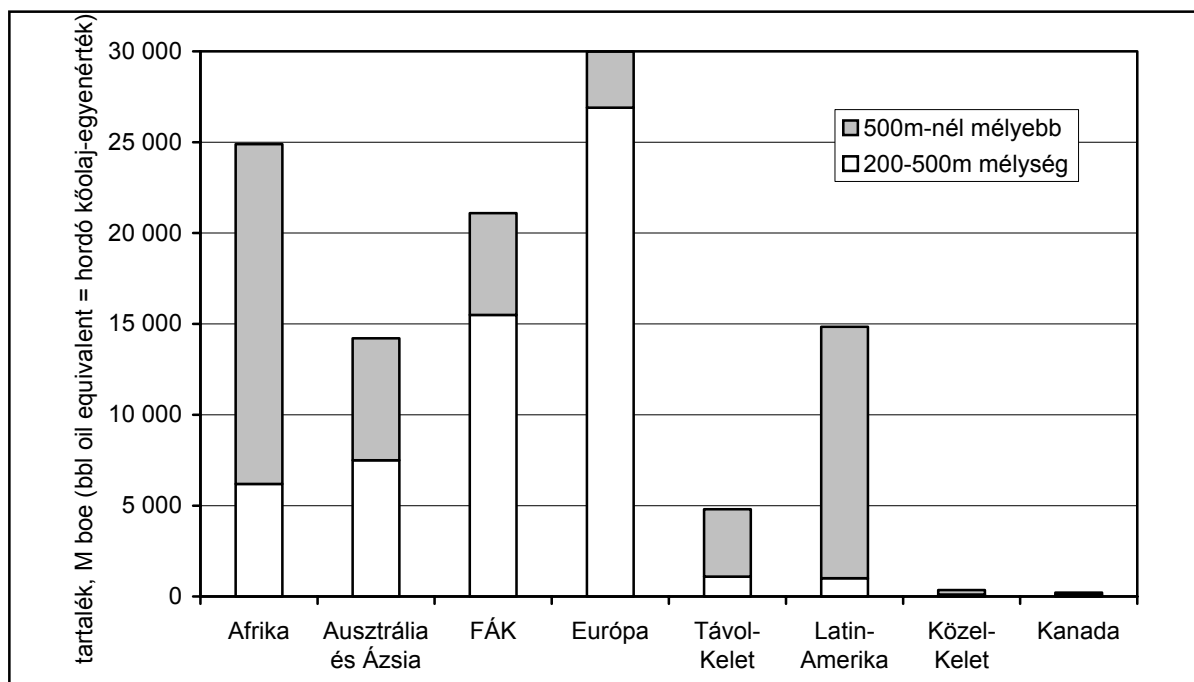
A mélységi rekordot, 2870 m-t 2001 januárjában érték el az USA/Mexikó tengeri határvonal közelében. 2002 közepére már összesen 3708 volt a világ feltáró és termelő tengerfenéki kútjainak száma, ebből

- 2730-at csupán feltételezés alapján próbálkozásoszerűen mélyítették („wildcat wells” = vadmacska kutak),
- 978 a kijelölt helyen, tervszerűen fúrt kút.

A mélytengeri szénhidrogénfúrások terén az USA vezet 40%-kal (1. ábra). Európa 18%-kal követi. A „vad” fúrások globálisan átlagolva 40%-ban eredményesek, ezen belül 70%-kal vezetnek a Nílus deltájánál végzett partközeli fúrások.

1. ábra A világ mélytengeri fúrásai

2. ábra A világ mélytengeri kőolajtartalékai

Tenger alól máig világviszonylatban 118 Mrd hordó kőolaj-egyenértéknyi (bbl of oil equivalent, boe) szénhidrogént hoztak felszínre, ebből

- az olaj 47 Mrd hordó,
- a földgáz 11 330 m³.

Mélytengeri szénhidrogénkészletekből a legtöbbet Európa felségvizei rejtik, nagyobb mennyiségek találhatóak még Észak-Afrika és a FÁK (Független Államok Közössége) tengerei alatt (2. ábra). E készletek nagy része mindenütt földgáz, kivéve Afrika és Latin-Amerika lelőhelyeit. A két szénhidrogén mélytengeri globális aránya 62:38, az ultramélyben levő tartalékokban ennél nagyobb az olajarány.

A kőolajtartalékok kérdései

Az Európai Bizottság megállapítása szerint az EU geopolitikai, gazdasági és társadalmi sérülékenységének egyik fontos tényezője az ásványi fűtőanyagok 80%-os részesedése az energiafelhasználásból, amelynek kétharmada ráadásul import.

A Bizottság felszólítja a tagországokat, hogy állítsanak fel egy testületet legalább 40 napra elegendő készlet folyamatos fenntartására, az EU-készletet pedig a jelenlegi 90 napi mennyiségről fokozatosan 120 napi tartalékra kívánja növelni. (Jelenleg az olajtársaságok tárolják a legtöbb kőolajat.)

A Nemzetközi Energhiahivatal (International Energy Agency, IEA) kételkedve fogadja az Európai Bizottság energiabiztonsági és tartalékképzési javaslatait. Az utóbbiakat bírálva arra figyelmeztet, hogy a készletek növelése ármanipulációs céllal nem új a kőolajpiacon. Az IEA csak válsághelyzetben látja szükségesnek megemelt stratégiai tartalék képzését. Az UFIP (Union Francaise de l'Industrie Petroliere) kereskedelmi csoport szerint a kőolajkészletek 30 napi szükséglettel való növelése is csak marginálisan javítaná az ellátás biztonságát.

Az olajtársaságok és egyes elosztócégek már évi 350 M eurót költenek a készletfenntartásra.

Az iraki háború és a kőolaj

A folyamatos krízis állapotában levő Közel-Keleten még háború nélkül sem zárható ki szabotázs és a termelőbázisok, szállítóvezetékek rongálódása. Ennek bekövetkezése tartósan megrendítené az olajpiacot már azáltal is, hogy jogosnak bizonyulnának az ilyen eseményektől való félelmek. A vezetékek hibái viszonylag gyorsan kijavíthatók az export nagyobb kára nélkül, de a nagy termelőkapacitású feldolgozók vagy szivattyútelepek elleni támadás hónapokra megszakíthatja a szállítást.

Szaúd-Arábia legtöbb kőolajszállítmánya Ras Tanura és Juayma több mint 8 M hordó/nap átvevő- és termelőkapacitású termináljaiból indul útnak. A 1200 km-es Petroline csővezetéken érkező olajat a Vörös tenger partján levő Yanbu kikötő fogadja és továbbítja, 3 M hordó/nap kapacitással.

Ez a három szaúdi olajkikötő és Irán Khark szigetén épült kikötője képezik a régió legsérülékenyebb terminálrendszerét. Két szaúdi kikötő kiesése bizonyosan kiváltaná a kőolajárak ellenőrizhetetlen és fékezhetetlen emelkedését.

A Perzsa öbölben és a Hormuz-szoroson át közlekedő tartályhajók elleni folyamatos támadások elvágják a Kuvaitban, Katarban, Iránban és részben Szaúd-Arábiában termelt kőolaj útját. Bizonytalanná válna napi kb. 11 M hordó olaj exportja (s célba jutása). A Hormuz körüli problémák valamennyi lehetséges esemény közül a legsúlyosabb gondot okoznák.

Az USA Irak elleni katonai akciója után az olajárak gyors esésére lehet számítani, amikor az OPEC (Organization of Petroleum Exporting-Countries) többi tagja, a hiányt pótlandó, megnöveli termelését, amint ezt 1991-ben Kuvait felszabadítása idején tették.

Annak idején, közvetlenül Kuvait Irak általi lerohanása (1990. október) után a 18 USD/hordós kőolajár 85%-kal, 40 USD/hordó-ra szökött fel, mivel hirtelen kiesett az iraki és a kuvaiti, összesen napi 5 M hordónyi termelés, a világtermelés közel 8%-a. Erről a csúcsról 30%-ot zuhant az ár a Kuvaitot felszabadító „Sivatagi vihar” elnevezésű amerikai hadművelet 1991. jan. 17-i indításának és újabb 30%-at a febr. 27-i sikeres lezárásának hatására.

Jelenleg kb. egy évtized elteltével a közel-keleti ellenségeskedések a 2002. januári ugyancsak 18 USD/hordós árszintet már kb. 60%-kal felhajtották. Figyelemre méltó, hogy az iraki válsághelyzet érlelődése közben a nagy kőolajkutató és -termelő vállalatok összesen kb. 20%-kal növelték tárolt készletüket.

Az iraki háború kapcsán a londoni tanácsadó cég szakembere a kőolajpiacot érintő két forgatókönyvet dolgozott ki:

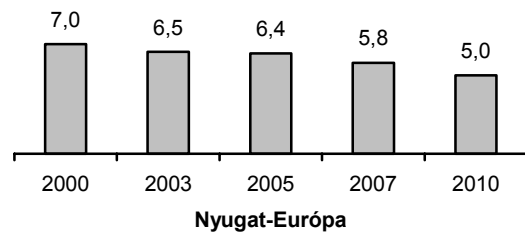
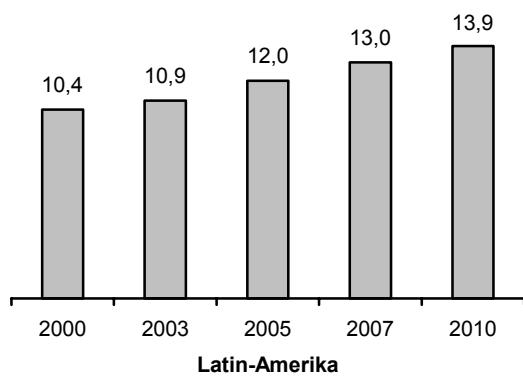
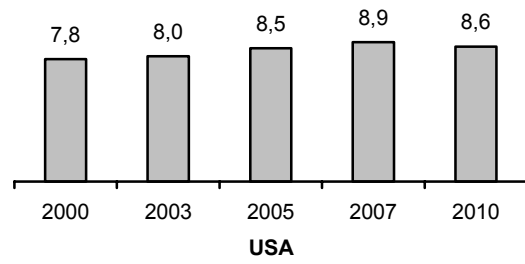
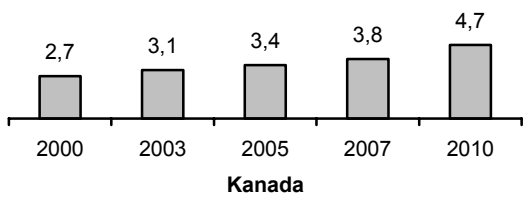
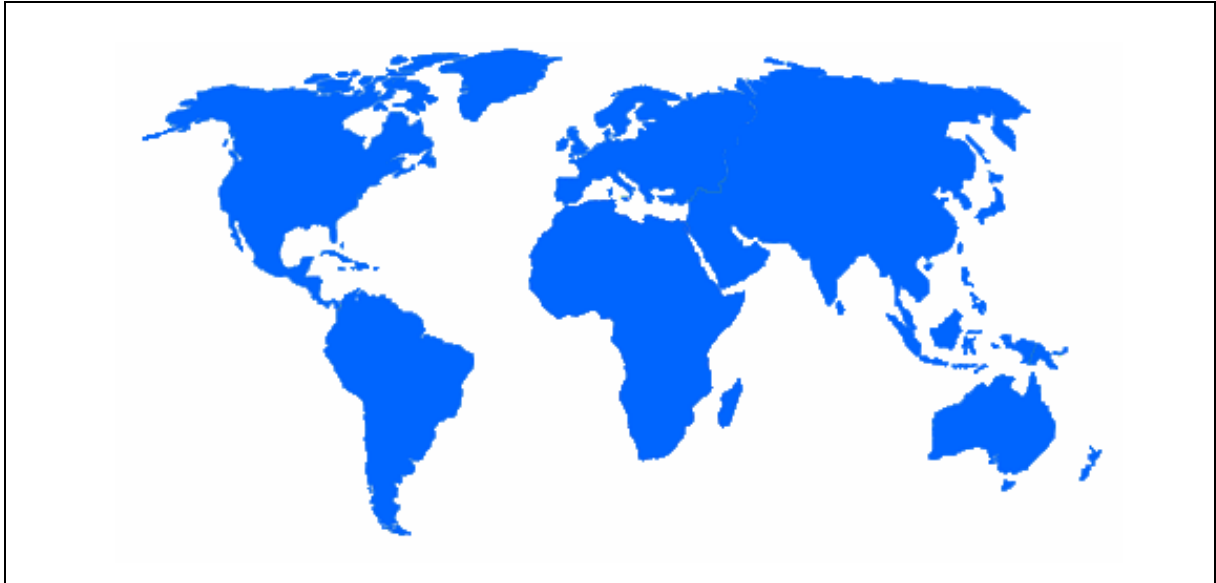
- az árutözsdén még átlátható értéknövekedési kockázatok, néhány erősen kiugró, rövid tartamú kőolajár-csúccsal 40 USD/hordó-ig, majd néhány héten belül az árak letörése 30 USD/hordó alá,
- közvetlen kockázatok 50 USD/hordó-ig, esetleg ezen túl is, az árak beláthatatlan ideig szabályozhatatlanok maradnak.

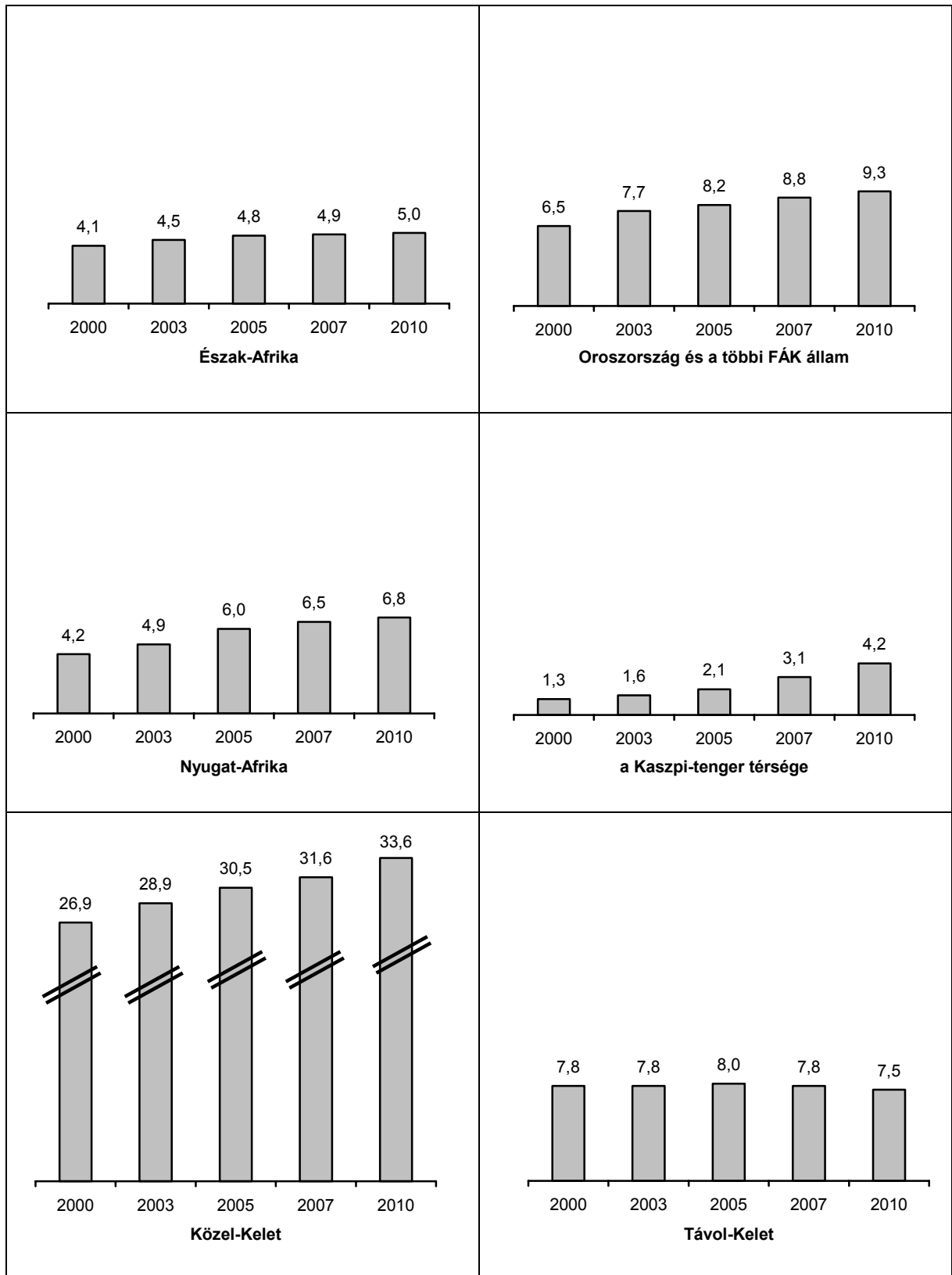
A kőolajárak szabályozhatósága és szabályozhatatlansága között a kulcs: Szaúd-Arábia. Irak megtámadása után Szaúd-Arábia szinte teljhatalmat gyakorol majd az olajár-meghatározás fölött. Ha úgy dönt, hogy ráteszi a kezét Irak olajára, vagy ami még rosszabb, korlátozza a szállításokat, akkor az USA katonai akciójának igen súlyos következményei lesznek.

Javaslatok az USA energiapolitikai irányelveinek megalapozásához

Egy energiakutató központ (Cambridge Energy Research Associates, CERA) az USA nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó parlamenti bizottságának az alábbi lényeges témákra kiterjedő olajpiaci tájékoztatással és javaslatokkal szolgált:

- A folyó évtized hátralevő részében világviszonylatban a kőolajtermelés 22%-os növekedése várható (3. ábra). Ehhez a Közel-Kelet kiemelkedően járul hozzá, kisebb részét Oroszország, Latin-Amerika és Nyugat-Afrika adja. A többlet (talán) fedezi a fejlődő országok, elsősorban Kína és India növekvő keresletét.

3. ábra A világ kőolajtermelő kapacitásának alakulása 2000-től 2010-ig (M hordó/nap)

- Az USA 25 évvel ezelőtt olajszükségletének 36%-át fedezte importból, ez az arány jelenleg 50%. Emiatt az energiabiztonság ismét az USA fő politikai gondjává vált és konkrétan azt a kérdést veti fel, hogy miképpen lehet elkerülni a gazdaság olajfüggés általi sérülékenységét. Ha csak nem kerül sor szigorú szabályozásra vagy néhány egyelőre kilátásban sem levő műszaki áttörésre, akkor a közeljövő gyakorlati feladataként nem a behozatal lényeges csökkentését, hanem stabilizálását kell megoldani.
- Az USA kőolaj-behozatalának 70%-a hat országból származik, a Kanada, Szaúd-Arábia, Mexikó, Venezuela, Irak, Nigéria (mennyiség szerinti sorrendben). Tekintettel a közel-keleti olajnövekmény tervezett Ázsiai exportjára, az USA-nak más források után kell néznie. A legkézenfekvőbbek:
 - Oroszország, ahol a csalódások évei után a nyugati cégek ismét ígéretes befektetési lehetőséget látnak, a CERA-prognózis pedig a kőolajtermelés tetemes – a Kaszpi-tenger vidékén 50%-os növekedésével biztat,
 - Nyugat-Afrika, Angolában, Guineában és Nigériában felfedezett nagy mezőivel és 2010-ig 60%-osra becsült termelésbővüléssel,
 - Latin-Amerika, ahol Mexikó, Venezuela, Brazília, Ecuador, Bolívia, Kolumbia, Trinidad és Tobago mezői óriási készleteket – ebből egyedül Venezuela 100 Mrd hordó kimutatott mennyiséget rejt – (bár ez utóbbi extranehez-olaj, és a térség országaiban a beruházás is különösen problematikus).
- Az energiapolitikai biztonság alapelvei:
 - bármely ország stabilitása a világpiacon a mintegy napi 77 M hordó kőolajat mozgó logisztikai rendszer stabilitásának a függvénye,
 - Churchill 90 éves tétele ma is érvényes: „az olajellátás biztonsága és megbízhatósága a változatosságra és egyedül a változatosságra épül”, ami kiemeli az ellátás diverzifikálásának fontosságát,
 - a belső vérsztartalékokat mint az ellátás összeomlása elleni fő védelmet nem szabad a piaci spekuláció eszközévé tenni,
 - az exportáló országokkal, főleg amelyek gazdasága nagyrészt az olajkereslet biztonságára épül, szigorú, következetes párbeszédet kell folytatni,
 - „egészséges” műszaki irányítású hazai energiaipart és széles spektrumú kutatást-fejlesztést kell fenntartani.

(Dr. Boros Tiborné)

Yergin, D.: US energy security lies in diversified supply. = Oil and Gas Journal, 100. k. 36. k. 9. sz. 2002. szept. 2. p.26–28.

Fletcher, S.: Iraqi war seen as lesser threat to E & P stocks this time. = Oil and Gas Journal, 100. k. 36. k. 9. sz. 2002. szept. 23. p. 26.

Market Movements. = Oil and Gas Journal, 100. k. 36. k. 9. sz. 2002. szept. 30. p. 5–9.

Cross, I.: Far East deepwater exploration to see strong growth, bias to gas. = Oil and Gas Journal, 100. k. 45. k. 2002. nov. 4. p. 38–48.

Dewffeyes, K. S.: World oil production peak reckoned in near future. = Oil and Gas Journal, 100. k. 46. k. 2002. nov. 11. p. 46–49.